

willen grijpen, spontaan, wijl hij haar zichzelf als „moeder” hoort betitelen in 1934 zoowel als in 1834, dan tast hij toch in het luchtledige: de warme vaste hand der moeder, die ons baart d o o r 't Woord, heeft deze kerk hem niet meer kunnen reiken. In 1945 heeft zij de categorieën der principiële ontkenning geprojecteerd op een wereld, die zij bekeeren wil tot de vrees en het beven niet van wege, doch voor een andere dan een formeele kerstnings-ethiek.

„De kerk na twee bevrijdingen”, — gij hebt bemerkt, dat onzerzijds andere kleuren worden gemengd voor het schilderen van een tijdsbeeld, dat de jaren 1815 en 1945 omspannen wil. De diepe slaap van 1815 wordt in 1945 niet gestoord; naardien het de toon kan zijn, die de muziek maakt, kan er een wiegeliel in 1945 zijn, dat slaapwekkend is ondanks — of misschien wel dóór — zijn monotone repetitie van het „K i r c h e, e r w a c h e”. En dit wiegeliel is er. Het is een tragisch ding, dat de opiumkit van 1815 tot opschrift draagt: Furcht und Zittern, vrees en beven; maar het is tenslotte de consequentie van het een eeuw geleden vierjarige boek dat Kierkegaard gaf onder dezen titel; ook in zijn boek bleek al aanstonds de „ridder van het geloof” van een filister niet te onderscheiden, en was het thema van „vrees en beven”, dat bij apostelen een ethisch stimulan is, gemetamorphoseerd in een oproep tot suspensie ook van de ethische „waarden” (Geismar, Kierkegaard, 181/2).

Temeer nu, waar wij staan tegenover zulke teekenen des tijds, hebben wij het recitatief van Efeze 5:14, „ontwaak, gij die slaapt” tot onzen geest te laten doordringen. Het beveelt ons een opstaan uit de dooden, d.w.z. van uit de entourage der geestelijk dooden. Het is een motief uit een a p o s t o l i s c h vermaan tot „navolging Gods” (Ef. 5:1, v.); het onderstelt in ons een uit herschepping verkregen mogelijkheid tot het innemen van een Gode behaaglijke „houding” (vs 8), en komt met een indringende waarschuwing tegen het leenen van het oor aan „holle woorden” (vs 6) van vermomde dan wel brute libertijnen. En het is gesproken tot een kerk, die in haar spreken over haar eigen „ambten en bedieningen” haar Heere „ernstig neemt”.

Welnu, wij hebben gedurende heel dezen thans bijna gesloten cursus hier gearbeid in het geloof, dat wij zulk een kerk weer waren geworden door de genade Gods over ons. Die genade zouden wij miskennen, d.w.z. onzen Heere niet „ernstig nemen” in onze „ambten en bedieningen”, indien wij vergaten, dat geen enkele historio-graaf de vergelijking tussen 1815 en 1945 zinge-trouw trekken kan zonder te denken aan 1944, het jaar van vrijmaking en wederkeer. Niet ver van hier staat een man³⁾ te doceeren, die onlangs zich en zijn confraters een roemer solas heeft ingeschonken door op te merken, dat hervormden — maar ze confererden dan ook met hem in Baarn — hem vertelden dat ze steeds minder voelden voor de lieden van 1944. Hoe zou 't ook anders kunnen, wanneer daar in Baarn elkander ontmoeten eenerzijds de niet ná 1815, en anderzijds de niet vóór 1945 vrijgemaakten of weergekeerden? Laatstgenoemden negeerden ons vóór 1944; ontdekten thans dat de negatie een bitter ding kan zijn in haar gevolgen; en „troosten” zich nu met hun confirmiteit aan wie zoowel hen als ons negeerden in 1834 en 1886. Zoo zullen de confentiegangers van Baarn over en weer tezamen „de kerk” na twee bevrijdingen teekenen deels op de wijs van „De Hervormde Kerk”; niet alleen negatief door 1944 uit te schakelen, maar ook positief, doordat in kerkrechtelijk opzicht de erfgenamen van Rutgers zich overbuigen naar die van Kleyn, terwijl inmiddels het barthianisme hun geleiden penetreert. En het benauwendste is, dat zij die 1944 negeeren, nádat zij met ons een 1834 en een 1886 beleefd hebben, hun eigen jongste historie pogen te vergeten; want aan hen was, niet in de reformatie, maar wel in haar uitwijzing het initiatief. Wie in het tijdsbeeld, dat de Hervormde Raad voor Kerk en Publiciteit publiceerde, hun eigen jaartallen (1834 en 1886) veronachtzaamd zagen, helpen met de veronachtzaming mee in het negeeren van 1944: ze hebben zich zóó met eigen hand „bevrijd” van velerlei „vrees en beven”.

Maar láát hen saam zich alzóó „troosten”; indien maar wij bedenken, dat God ons na de tweede bevrijding aan het werk gezet heeft, ons gevende bediening en ambt. Kerkelijk gesproken betekent: vóél gesproken. Welnu, kerkelijk gesproken is voor ons gelóóf — voor niets anders — de historie van de kerk na twee bevrijdingen bepaald door Gods werk in vrijmaking en wederkeer, anno Domini 1944.

Dit zal ijdele grootspraak zijn, zodra ons geloof vergaan, onze liefde verkoold zal zijn. Zoolang echter „vrees en beven” in den zin van de apostolische paraenese bij ons wezen zal, zal niemand onze kracht in dit belijden kunnen breken. Reeds zijn de plaatsen aan te wijzen, waar een tienvoudige overmacht van wie ons uitwerpen in den Zondagschen avonddienst minder menschen weet saam te brengen tot gebed en eeredienst dan de Geest onder de onzen alsdan komt

vereenigen. En dit is nog maar één enkel ding. Als ik denk aan wat 1834 in betrekking tot heel het breede volksleven heeft gewrocht in de vorige eeuw, dan word ik stil onder 1944, en verbaas me over hen, die het jaartal negeeren zoo vaak zij spreken over „de kerk” na twee bevrijdingen. Wij zijn de k e r k; laat ons nu toezien en beven, ook wij, als studenten en hoogleeraren en lectoren aan een door die kerk met liefde en in niet te beschamen vertrouwen gedragen School van wetenschap. Wie onzer heeft bij de eerlijke herinnering aan een door hem verzuimden „kairos” (gelegenheid) van academische genade zich niet te schamen, wanneer hij aan het geloof der eenvoudigen denkt, die in 1944 zich hebben vrijgemaakt, vaak in „hun eentje”?

Wij scheiden uit dezen cursus onder den verschen indruk van twee kerkelijke groepen, die hun schets van de periode 1815—1945 pogen te beveiligen tegen het „gevaar” van het oproepen van verontrustende effecten. De ééne is de hervormde; de andere de neo-synodocratische.

Wat eerstgenoemde aangaat, haar synode heeft enkele dagen geleden het kunststuk begaan, uit de spreken, dat een postuum eerherstel, als gevraagd werd voor Hendrik de Cock, „te kort doet aan het wezen eener Christus-belijdende kerk”. Wij vragen niet naar een toelichtend rapport; wij weten, vrees we, al genoeg. Het tijdsbeeld van bovenbedoeld hervormd orgaan zal dus van „1834” — de geloofs-reactie op „1815” — geen last hebben; het beeld blijft geretoucheerd. Merkwaardig overigens, dat wél ds G. v. d. Zee in „De Waarheidsvriend” van 12 Juni van de kwestie van het postume eerherstel melding doet, en ons vertelt, dat „het eerste rapport” te dezer zake „aan een herziening onderworpen” werd, maar dat het blad van den Hervormden Raad voor Kerk en Publiciteit van 14 Juni van de zaak met geen woord melding maakt, doch in een wel wat ironische coincidentie van feiten ons verhaalt, hoe dr Gravemeyer in Zuid-Afrika in een methodistenkerk sprekende, de vraag aan predikanten stelde, hoe de onderlinge verhouding der engelsch sprekende kerken te Pretoria was, en ook die tot de afrikaansche sprekende; en dat hij, toen het antwoord teleurstellend was geweest, betoogde, in Zuid-Afrika: „De Kerk behoort het geweten van het volk te zijn..... Schuld verjaart niet; daarom is het de plicht der engelsch sprekende kerken om nu eindelijk eens te erkennen en uit te spreken: wat vijftig jaar geleden (in den Transvaalschen oorlog) geschied was was zonde, waarvoor wij om Christus wil vergeving vragen”..... „Het zou — aldus dr Gravemeyer — het zou bevrijdend zijn als de Engelse kerken zich met deze boodschap tot de Afrikaansche wendingen zouden”. Wij vreezen, dat indien deze Engelse kerken lezen wat de synode van dr Gravemeyer's kerk in Nederland verklaart omtrent een eventueel postuum eerherstel van De Cock van 1834, de boodschap geen heraut zal vinden voor haar proclamatie in Afrika. Een kerk, die wél over nationale en politieke zonden oordeels-boodschappen op wil stellen, al of niet onder het opwerpen van „t h e o c r a t i s c h e” grondleunen, maar haar EIGEN zonden (die ze juist in het kader van de bewering van haar institutionaire continuïteit als de h á r e móest zien) niet in revisie nemen wil met bondige conclusie, zal haar historische „tijdsbeelden” steeds meer onttrekken aan het professie-apocalyptisch klimaat. Zij zal ondanks alle haar eigen protesten tegen de liberalistische „gematigdheids”-parafrazen van 2 Tim. 1:7 tenslotte steeds weer den minister van Staat Van Zuylen van Nyevelt bijvallen, die honderd jaar geleden (Febr. 1847) den koning van Nederland schreef, dat de regering voor de ware kerk slechts die kerk houden kan, die sedert de Reformatie hier te lande tot dusverre van dag tot dag onafgebroken als Corpus morale „uitwendig” in den staat heeft bestaan; zoo immers houdt de regering zich — nog steeds volgens den minister — aan de „zichtbare kerk” en ontsnapt zij aan het doodelijke gevaar, in plaats daarvan „het merkteken der herkenning te zoeken in kerkelijke formulieren”. Een advies, waarmede destijds — met succes — de minister den koning adviseerde het protest van onzen Simon van Velzen ter zijde te leggen en onbeantwoord te laten; en zulks ondanks het feit, dat Van Velzen in zijn missive zich in zijn pleidooi voor terugkeer tot den godsdienst der vaders tegenover den koning had gedistancieerd van een hem ietwat opstandig schijnend geschrift van Scholte (H. P.) en ook van de „redenen, die meestal worden opgegeven” voor de zucht om dit land te verlaten en naar Noord Amerika te gaan”; een bijzonderheid, die wel zal vergeten zijn in de contemporaine, wat te grootscheepsche herdenking van deze emigratie: (Archiefst. Afsch. IV, nr. 256, 255.) De Hervormde Kerk beweert haar kerkelijke continuïteit, met behulp van het continue negeeren van 1834 in haar overzichten van de kerkhistorie in de periode van tusschen twee bevrijdingen.

En de neo-synodocratische loopt nu al het gevaar eener vleeschelijke zelfcontinuëering in de zonde van de weigering van revisie, met name als zij — getuige haar weigering van schriftelijke samenspreking met ons, getuige ook het triest solas van bovenbedoelden

docent aan de Oudestraat te Kampen — haar best doet, 1944 te negeeren in haar overzicht van deze zelfde periode.

Nu willen wij, niet uit reactie of ressentiment — dan waren we meteen geoordeeld, — doch uit innigen dank voor Gods genade in 1944, ons bezinnen op onze plaats als commilitonen. Com-militonen. Met wie? Met elkander in ons kleine kringetje van academisch bevoorrecht? Houdt op; als het militant klinkende woord „com-milito” (mede-strijder) ons nog iets te zeggen heeft, dan denken we daarbij in de eerste plaats aan de eenvoudigen, maar sterken in den lande, die onzen jongsten Schooldag onvergetelijk hebben gemaakt; die geschied en gefubeld hebben, toen deze School weer als de eigen School der kerken uit haar aamaad was opgestaan. Laat ons inkeeren tot onszelf, ons schamen over de verzuimde gelegenheden, bidden om voortdurende bekeering, en om het geloof, dat de wedergeboorte ook van den student — we zijn allen „studenten” hier — werkt. En laat ons bij het sluiten van dezen cursus onze eeden van trouw vernieuwen aan Hem, die in de periode tusschen 1815 en 1945 ons vier bevrijdingen, neen vijf geschenken heeft: die van 1815, en van 1834, en van 1886, en van 1944 en van 1945. Rukt ze niet uiteen: politiek de ééne, kerkelijk de andere. Want het schooneven van de nationale erve is als goddelijke acte de voorbereiding van de werkvloeren waarop de kerk kan baren door het Woord, en kan uitzenden tot het volle leven. Den Koning der eeuwen zeggen wij dank voor hetgeen deze cursus in de kerk, door de school, gaf aan ons volk.

Ik sluit hiermee den cursus van het eerste jaar van in encyclopaedischen zin herstelden school-arbeid na de beide laatste bevrijdingen. Ik heb gezegd.

PRATEN OF EERST SCHRIJVEN? II.

De heer Miedema, zoo merkten we verleden week op, hield zich bezig met de vraag: den ander de schuld-vraag voor de voeten werpen? Hij achtte die handeling altijd ongeoorloofd en vervolgt daarom:

Doet U dit toch, dan is de tekst van de splinter en de balk op U van toepassing.

Van dit „tekstgebruik” schrik ik, als ik het uit dezen mond verneem. In het tekstwoord zelf is sprake van de verhouding „broeder” tot „broeder”. Veiligheidshalve citeer ik maar dr H. N. Ridderbos, die (K.V. op Mt., bl. 107) hier onder „broeder” zooveel als „volksgeenoot, naaste” verstaan wil hebben, maar opmerkt: „niet iedere volksgeenoot was aanhanger van den Joodschen godsdienst”, en overigens van oordeel is, dat hier nog geen sprake is van een gemeente, die zich uit de joodse gemeenschap zou afscheiden. Het gaat dus in deze uitspraak over een relatie van individu tot individu, over private aangelegenheden. Moet men nu — beginnende bij het begin — tot een synode zeggen, een kerkeraad, een classis: gij moogt geen enkelen candidaat van den kansel weren, want dan past op u in deze daad van confessionele en kerkrechtelijke regeerhandeling de „tekst van splinter en balk”? Om dan het zelfde te zeggen tot den candidaat, die zich hoort pressen tot assertorische uitspraak van „ja” of „neen” over een bepaalde formule, en dan geen recht heeft „ja” te zeggen als hij gelooft, dat het „neen” moet wezen? Kom, kom! Hoe, moet het nu met de uitspraak, dat geloovigen de wereld, ja, de engelen zullen oordeelen? Dat zij moeten onderscheiden, beproeven, trouw zijn, vergaderen, verstrooien naar het gebod? Als de heer Miedema in zijn gezagspositie van schoolhoofd een leerling bestraft, en een verbolgen mama komt met opgestoken zeil hem vertellen, dat hij ongetwijfeld voor 99½ % gelijk heeft, maar voor ½ % toch ook zondig is, capituleert de heer Miedema dan voor die mama, zijn ambtelijk gezag met een prijsgevend? Welneen. —

We vervolgen:

De eerste stap, die van beide kanten moet worden gedaan, is de belijdenis: Mea culpa, waarbij we het aan elkander zullen moeten overlaten, of we de hand, die genoeg in eigen boezem steken. Onoerlijkheid in dezen zal God zoeken, niet wij. Wij zijn niet aangesteld tot rechters over het synodale geweten.

We zouden hierop „amen” zeggen, als er zoo iets als een „synodaal geweten” bestond. Maar het is er niet. Er zijn slechts gewetens van de enkele synodeleden. En die werken zóó verschillend, dat het onmogelijk is, daarvan een grootsten gemeenen deeler te abstraheren, om dien te beoordeelen. Een enkele „doorziet”, de meerderheid doorziet den handel niet. Maar we hebben dan ook niet gewetens te beoordeelen, doch de in Gods naam als goddelijke regelen gestelde synodale normen of nieuw te stellen normen te beoordeelen. We werden immers GEDWONGEN, ons daarover uit te spreken? En toen heeft immers de synode op die ons afgeperste assertorische uitspraak „vonnis” (!) gestreken? Heeft de heer Miedema soms al een „mea culpa” daarna van dien kant vernomen? Ze hebben immers den heelen inventaris nog weer eens in bescherming genomen, 1946! „Mea culpa” is mooi latijn, maar soms 'n beetje te deftig. Algemeene schuldbelijdenissen (ook voor een niet-concreet aangewezen „½ %”) zijn franje. Hoofdzaak is hier: het kan mij geen zier

³⁾ Dr H. N. Ridderbos.